

O'SMIRLIK YOSHIDA YUZAGA KELADIGAN REFLEKSIV KOMPETENTSIYANI PSIXOLOGIK VA PEDAGAGIK XUSUSIYATLARI

University of business and science

Psixologiya yo'nalishi kunduzgi ta'lim 25-02 guruh talabasi

Rahmatova Tursunoy Farxodjon qizi

Ilmiy raxbar: Jurayev Xaydarjon Odilboyevich

Abstract: this article covers the theoretical sources of scientists who have brogan research on how the development of reflexive competence, which occurs in adolescence, manifests itself in adolescence and the achamite of one's own self, buy onalish.

Keywords: defense mechanisms identification, reflexive competence, adolescence, Emancipation, consciousness, self-determination.

Аннотация: В этой статье рассматриваются теоретические ресурсы ученых, проводивших исследования о том, как развитие рефлексивной компетентности, возникающее в подростковом возрасте, может проявляться в подростковом возрасте, а также о собственном психическом развитии.

Ключевые слова: защитные механизмы идентичности, рефлексивная компетентность, подростковый возраст, эмансипация, сознание, самоопределение.

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smirlik davrida yuzaga keladigan refleksiv kompetentsiyaning rivojlanishi o'spirin yoshida qanday namoyon bo'lishi va o'z menining axamyati, bu yo'nalish bo'yicha tadqiqot olib brogan olimlarning nazariy manbalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: ximoya mexanizmlari identifikatsya, refleksiv kompetentsiya, o'smirlik yoshi, emansipatsiya, ong, o'z taqdirini o'zi belgilash.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatimizda yoshlar oʻrtasida ularning xar tomonlama rivojlantrish aqliy va intellektual saloxiyatni yuksaltrish uchun aloxida etibor qaratilgan. Biz yoritayotgan maqolamizda oʻsmir yoshdagi yigit va qizlarda ularning xulq-atvorda yuzaga kelishi mumkun boʻlgan refleksiv jarayonlarning axamyati qay darajada shakilanishi juda katta axamyat kasb etadi. Oʻsmirlarda asosan oʻtish davri ong sohasidagi va oʻsmirlar tizimidagi tub oʻzgarishlar bilan yuzaga keladigan munosabatlar tizimidur. Oʻsmirlar hayotida koʻtarilgan vazifalarni muvaffaqiyatli va ongli ravishda hal qilish quyidagi bosqichlarga oʻtishni sekinlashtiradigan rivojlangan aks ettirishning yoʻqligida qiyin rivojlanish. Aks etrishning rivojlanishi xarakterning xususiyatlarini anglashga, afzalliklari yoki kamchiliklarini etarli darajada baholashga imkon beradi. Bu yoshda kasbni toʻgʻri tanlash oʻsmirlik yoshidagi eng muhim vazifadir va faqat ishlab chiqilgan qobiliyatlarni aks ettirish, yoʻnaltirish va tushunish shakllanadi. Oʻtish davri bu yoshda asosan oʻzgarishlar bilan tavsiflanadi ong sohasi va oʻspirin oʻrtasidagi munosabatlar tizimida. Jinsiy jarayon uning kamoloti oʻsmirning psixofiziologiyasiga va shunga mos ravishda uning faoliyatiga katta taʼsir koʻrsatadi. Oʻsmirlik davrida yoshlarda oʻzning his – tuygʻularini boshqarish, va ichki dunyosini namoyon etish, maqsadlarini aniq belgilash va harakatlarini tartibga solish, qiyin kechadi shuning uchun xam bu yoshda aks etirishni rivojlantirish qiyin kechadi.

Oʻsmirlik davrida paydo boʻladi oʻz-oʻzini anglash va moslashish jarayonida sezilarli qiyinchiliklar, bu oʻspirinning oʻzini oʻzi baxolashi va jamiyatda oʻrnini topish murakkablashtiradi, bu holda aks ettirish quyidagicha ishlaydi yordamchi psixologik ximoya mexanizm shakilanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Oʻsmirlik davrida yuzaga keladigan refleksiv kompetensiyani rivojlantrish va ularda ushbu davrda yuzaga keladigan muammolarni muvaffaqiyatli va ongli ravishda hal qilish, boʻyicha rivojlangan aks ettirish boʻlmasa, bu sezilarli darajada qiyinlashadi, bu esa sekinlashadi rivojlanishning keyingi bosqichlariga oʻtishda namoyon boʻlishi xaqidagi nazariy manbalarning oʻrganish boʻyicha quyidagi adabyotlar taxlil qilindi,

Практическая психология образования / Под ред. И.В.Дубровиной. М., 1997.,
Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. Л., 1983.,
Белинская Е.П. Я-концепция и ценностные ориентации старших подростков в
условиях быстрых социальных изменений // Вестник МГУ. Сер. № 14. 1997.,
Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе // Вопросы
психологии. 1979., Лефевр В.А. Рефлексия. М., 2003., Салпагарова, Ф.И. (2015).
Теоретические особенности развития рефлексивной компетентности в
подростковом возрасте. *Гуманитарные и социальные науки*, (4), 184-190.,
Капрара Дж, Сервон Д. Психология личности. СПб., 2007., Nishanova Z.T.,
Dusmukhamedova Sh.A. va b. «Yosh davrlari va pedagogik psixologiya». — T.: Fan va
texnologiyalar nashriyotining bosmaxonasi. 2013. – 344 b.

Ushbu adabyotlarni o'rganish davomida quydagi nazariy manbalarga ega bo'ldik,
yani o'smir o'zini tanqid qilish bilan eng xarakterlidir, bu muloqotdagi qiyinchiliklar
bilan bog'liq kattalar bilan va odamlar tomonidan, bu erda refleksiv tahlil aniqlash va
muammoni xal qilishga yordam beradi va muloqot va o'z-o'zini rivojlantirishga xalaqit
beradigan salbiy xususiyatlar ongli tarzda idrok etiladi.

O'smir o'z guruxiga bog'liq va qaram bo'lgani holda shu guruxning umumiy
fikriga qo'shilishga va uning qarorini doimo bajarishga tayyor bo'ladi. Gurux
ko'pincha o'smirda «Biz» hissining shakllani higa yordam beradi va uning ichki
holatini mustaxkamlaydi. O'smir yoshdagi boa uchun do'st tanlash juda katta
axamiyatga ega. O'smirlik davrida do'st juda qadrlil hisoblanadi. Do'stlar doimiy
ravishda ruhan, qalban yaqin bo'lishga exit oj sezaдилar. Bu extiyoj o'smir do'stlarning
so'rashishi va ko'rishishlarida (qo'l berib, quchag'lab ko'rishish) birga o'tirish va birga
yurishga xarakat qilishlarda ko'rinadi. Ko'pgina ana shunday juda yaqin munosabatlar,
o'smirlarning shaxs bo'lib shakllanishdagi, birgalikdagi xarakatlarini izi inson qalbida
va xo irasida bir umrga saqlanib qoladi.

Ko'pchilik psixologlar inson shaxs sifatida tug'ilmaydi, balki shakllanadi, deb
hisoblaydilar. Lekin hozirgi zamonaviy psixologiyada olimlar insonning shakllanishi
va rivojlanishi nazariyasi borasida yakdil bir fikrga kelmaganlar. Misol uchun

biogenetik yondashuv namoyandalari (S.Xoll, Z.Freyd va boshqalar) inson rivojida organizmning shakllanishiga oid biologik jarayonlar asosiy ahamiyat kasb etadi, deb hisoblasalar, sotsiogenetik nazariya tarafdorlari (E.Torndayk, B.Skinner va boshqalar) ijtimoiy tuzum, ijtimoiylashuv jarayonlari, shaxslararo munosabatlarni birinchi o‘ringa qo‘yadilar. Psixogenetik nuqtai nazarni yoqlovchi olimlar (J.Piaje, J.Kelli va boshqalar) esa biologik va ijtimoiy omillarni inkor etmagan holda, shaxsdagi psixik holat va xususiyatlarga urg‘u beradilar.

Albatta, o‘zini o‘zi namoyon qila olmagan va frustratsiya holatida bo‘lgan barcha odam ham destruktiv harakatlarni amalga oshiravermaydi. Bunda biologik omillar bilan bir qatorda turli ijtimoiy omillar, tarbiya va muhitning shaxs shakllanishidagi o‘rni, insonning turli destruktiv, salbiy psixologik-manipulyatsion ta’sirlarga tushish xususiyatlarini ham inobatga olish zarur.

O‘smirlarda bu davrda aks ettirishning rivojlanishi senzitivligi bilan xarakterlanib bunday xususiyatlarini anglashga, etarli darajada baholashga imkon beradi ularning afzalliklari yoki kamchiliklari yuzaga keladi. O‘smirlik davrida kasbni to‘g‘ri tanlash asosiy vazifa bo‘lib, faqat rivojlangan aks ettirish bilan uning qobiliyatlari yo‘nalishi va tushunchasi shakllanadi [4]. Ijtimoiy muhitga iloji boricha qo‘shilishga harakat qilayotgan o‘spirin endi ishlaydi barcha psixologik manbalar, albatta, o‘spirinning o‘zi sezmagan holda o‘zgaradi va fikrlash doirasi xam kengayib boradi.

E.Shrangerning ta’kidlashicha, o‘smirlik davridagi asosiy neoplazma-bu "men" ning kashf etilishi, uning shaxsiyati, madaniy qadriyatlari va aks ettirishning paydo bo‘lishi. O‘z davrida L.S.Vigotskky bunday holatni «Stenik rivojlanishdagi krizis» deb nomlagan. O‘smirlik yoshida ularning xulq-atvoriga xos bo‘lgan alohida xususiyatlarni jinsiy yetilishning boshlanishi bilan izohlab bo‘lmaydi. Jinsiy yetilish o‘smir xulq-atvoriga asosiy biologik omil siatida ta’sir ko‘rsatib, bu ta’sir bevosita emas, balki ko‘proq bilvositadir o‘smirlik davriga ko‘pincha so‘zga kirmaslik, o‘jarlik, tajanglik, o‘z kamchiliklarini tan olmaslik, urushqoqlik kabi xususiyatlar xos. Ko‘pincha o‘smirlik davrida paydo bo‘ladi yoshi norozilik hissi va asabiylikning kuchayishi intilishlar va istaklardagi noaniqlikning natijasidir. E.Shranger o‘smirlik davridagi

qarama-qarshiliklar haqida gapirganda, ushbu davrda aks ettirishning uch turini aniqlaydi ularning quydagicha tasniflaydi:

birinchi tur keskin, bo'ronli, inqirozli oqim bilan tavsiflanadi, o'smirlik ikkinchi tug'ilish sifatida boshdan kechirilganda, natijada yangi "men" paydo bo'ladi.

ikkinchi turi-silliq, sekin, asta-sekin bilan voyaga etish o'z shaxsiyatida katta o'zgarishlarsiz sodir bo'lganda namoyon bo'ladi.

uchinchi turi, o'spirinning o'zi faol va ongli ravishda o'zini shakllantiradi va tarbiyalaydi, iroda kuchi bilan ichki tashvish va inqirozlarni engib chiqadi. Bu o'zini tuta bilish darajasi yuqori bo'lgan shaxsga xosdir va o'z-o'zini tarbiyalash mexanizimi shakllanadi.

Psixologiyaning asosiy vazifasi madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lgan shaxsning ichki dunyosini bilishdir degan fikrga asoslanib, E.Shpranger o'spirinlarning o'z-o'zini anglashi, qadriyat yo'nalishlari, dunyoqarashini muntazam ravishda o'rganishni boshladi [11]. Demak, o'smirlikning asosiy neoplazmasi ijtimoiy ong, ichkariga o'tgan o'z-o'zini anglashdir.

Fikrlashning rivojlanishi nafaqat shaxsiyatdagi ichki o'zgarishlar bilan cheklanib qolmaydi, buning natijasida boshqa odamlarni chuqurroq tushunish mumkin bo'ladi. Shunday qilib, yuqoridagilarni umumlashtirgan holda shuni aytishimiz mumkinki, o'smirlik o'tish davri bo'lgani uchun nafaqat o'smirlarning o'zlari, balki ularning atrofidagi kattalar orasida ham ijtimoiy munosabatlarga kirishi muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. O'smirlik davrida burch, mas'uliyat hissini shakllantirish, tizimli mehnat, o'spirin hayotida muhim rol o'ynaydi. Faoliyat davomida o'z taqdirini o'zi belgilash o'smir o'zini tanlash va tartibga solishga duch keladi qadriyatlar, faoliyatning har qanday turi bilan tanishish xissi yuzaga keladi.

Bu jarayonlarga ta'sir etishda, kichik ta'sir atrof-muhit, oila va maktab bu jarayonlarga ta'sir qiladi. So'nggi yillarda psixologiyada o'rganilgan tushunchalardan biri aks etirish. Aks ettirish mexanizmlari hali etarlicha o'rganilmaganligi sababli, aks ettirishning shaxsning shakllanishiga ta'siri haqida ko'plab savollar tug'iladi va ilm-fan hali unday hodisalarni, psixologik tabiatini

va mexanizmlarini yoritilmagan. O'smirlik davrida shaxsni shakllantirish jarayonini o'rganayotganda yosh fikrlash va aqlning rivojlanish darajasini, o'z-o'zini tarbiyalash va o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini tahlil qilish shakllanadi. Bu jarayonlarning barchasi bevosita o'smirning refleksiv kompetentsiyasi bilan bog'liq. So'nggi yillarda aks ettirish fenomenini o'rgangan psixologlar va olimlar tomonidan olingan ma'lumotlarga asoslanib (Д.А.Леонтьев, А.В.Карпов, И.Н.Семенова, С.Ю.Степанова, В.А.Лефевр), aks ettirishni ikkita o'ziga xos turga bo'lish mumkin – mantiqiy va shaxsiy. Ushbu turlarning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular o'smirlik davrida sezilarli darajada rivojlanadi [6].

Ongni o'ziga qaratish jarayoni odatda aks ettirish deb ataladi. Aks ettirishni o'rganishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar bir-biriga bog'liq, bir tomondan, aks ettirish ongdan chiqariladi, boshqa tomondan, esa boshqacha tarzda namoyon boladi, chunki u shaxsni rivojlantirishdagi boshqa muammolarni hal qiladi. Shaxsiy aks ettirish haqida gapirganda, uning maqsadi rivojlanish deb talqin qilinishini ta'kidlash mumkin insonning ichki dunyosi o'z-o'zini anglashdan o'z o'rnini aniqlashga bog'liq ravishda kechadi. Shaxsiy aks ettirish bilish usullaridan biri sifatida qoraladi o'smirlik davrida o'zini, ichki dunyosini rivojlantirish. O'smir yon atrofdagi tengdoshlarini munosabatlar davomida uning xatti-harakatlarini tahlil qilib, uning atrofdagi odamlar bilan o'zaro munosabati qanchalik konstruktiv ekanligidan kelib chiqadi va shu bilan birga uning shaxsiy fazilatlarini baholaydi. Bunday tahlil natijasida o'spirin asosan o'zining "men"ini bilish yo'lida bo'ladi. Refleksiv kompetentsiya, shuningdek, o'zingizning psixologik potentsialingizni o'rganishga tayyorlik va qobiliyat, psixologik almashinuv tarkibiy qismlarini qayta qurish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Yangicha madaniyatni rivojlantirish, sheriklik pozitsiyalarini rivojlantirish, hamkorlik ijodkorlikni rivojlantiradi, chunki bu mumkin emas haqiqiy vaziyatlarning barcha xilma-xilligini dasturlash va oldindan bilish kerakligini tushuntradi [12].

Z.Freyd aks ettirish fenomeni, shuningdek ongni o'rganish bilan bog'liq tibbiyot sohasiga asoslangan psixoanaliz talqinida ifodalaydi. U o'z tadqiqotlarida ongni ongsiz bilan o'zaro ta'sir qilish tizimi sifatida ko'rib chiqdi va bir necha darajalarga bo'lindi,

bu erda ong darajasi to'liq deb talqin qilinadi va tushuntiradi. [3]. С.Л.Рубинштейн, refleksiv rivojlanishni ko'rib chiqdi va uning kompetentsiya insonning dunyoda mavjud bo'lishining o'ziga xos usuli sifatida qarashni izoxlaydi. Bir shaxs bilan bilan boshqa tomondan, insonning ichki dunyosi, boshqa tomondan, esa tashqi omillar, bu erda aks ettirish "tashqi" va "ichki"ning bog'lovchi bo'g'ini bo'lib xizmat qiladi. [10].

Refleksiv kompetentsiya o'spirinlik davrida shaxsni shakllantirish, xabardor bo'lish va idrok etishning muhim omillaridan biri bo'lib shaxsning o'zining "men", ichki holatini baholang va tushuning, ichki dunyomizni rivojlantirganda, harakatlaringizning boshqarilishini rivojlantiring.

Refleksiv kompetentsiyani rivojlantirish zarur chunki o'smirning kommunikativligi va sotsializatsiyasini shakllantirish shart. Rivojlangan refleksli o'smirlar qaysi birini aniq bilishadi sohalar ular o'zlarini ijtimoiy ahamiyatga ega shaxs sifatida ko'rsatishga qodir, maqsadingizga erishishda vazifalarni belgilash va hal qilish muxim axamyatga ega. [5]. J.Piajening yozishicha, ijtimoiy hayot aqlni uchta vositachining ta'siri orqali o'zgartiradi:

til, mavzuning o'zaro ta'siri mazmuni ob'ektlar (intellektual qadriyatlar) va fikrlash uchun belgilangan qoidalar (kollektiv mantiqiy normalar). Bunday holda, tayinlangan ijtimoiy aloqalar yangi fikrlash imkoniyatlarini rivojlantiradi, ular orqali o'smir o'zining intellektual va ijodiy imkoniyatlarini amalga oshiradi [7].

L.I.Bojovichning so'zlariga ko'ra, o'smirlik davrida muhim neoplazmalardan biri bu o'z-o'zini anglashning yangi bosqichga o'tishidir. O'smir refleksiv kompetentsiyani rivojlantirib, o'zini sifatli tekshiradi va psixologik fazilatlarini namoyon etadi. Bu o'z-o'zini tasdiqlash istagini rag'batlantiradi va muloqot va xulq-atvorda namoyon bo'ladigan shaxsiy xususiyatlardan foydalangan holda, o'zini va manfaatlarini ko'zlab vaziyatlarni boshqaradi. [2]. Shaxsiyat rivojlanishining eng yuqori cho'qqisida bo'lgan o'spirinning hali kuchli bo'lmagan psixikasi irodaning zaifligini, harakatlarning etarli darajada tashkil etilmaganligini ko'rsatishi mumkin, umumiy qoidalarga bo'ysunmasdan boshqalarning ta'siriga tushishi mumkin va o'zda emansipatsiya jarayoni yuaga keladi.

Ko'zgu, birinchi navbatda, harakatlaringizni tahlil qilish va tartibga solishga imkon beradi. Ehtiyojlarni anglash sizning maqsadlaringizga erishish yo'llarini ochib, imkoniyatlarni baholashga imkon beradi. Sotsializatsiya jarayonid o'smir umumiy qabul qilingan qoidalar o'rtasidagi tafovutlarga duch keladi, talablar, o'z imkoniyatlari va o'ziga bo'lgan talablar doirasida faoliyat olib boradi. Bunday tafovut allaqachon etarlicha yuqori darajadagi aks ettirishni talab qiladi, aksariyat hollarda o'spirinlar hali bunga erisha olmaydilar. O'qish ushbu o'ziga xoslikni o'spirinning xatti-harakatlarini, uning psixologik xususiyatlarini tushuntirish mumkin xususiyatlar, tajribalar va bu bilimlar rivojlanishning ma'lum bir davrida tarbiyaviy ta'sirlar tizimida ishlatilishi mumkin. Ushbu davrda o'smirlarda yuzaga keladgan tanlov: o'zingiz xohlagan narsani yoki jamiyat talab qiladigan narsani qilish, bu holda reflektiv kompetentsiya motivlar kurashini muvozanatlashtiradi [8]. O'smir uchun o'z xatti-harakatlarini qayta qurish va nazorat qilish oson emas ko'p kuch talab qiladigan vazifa, aslida, bu o'z-o'zidan, ustidan kurash komplekslarni engib o'tish va ustuvorliklarni belgilash.

Rivojlangan reflektiv kompetentsiyaga ega bo'lgan o'spirinlar u yoki bu harakatni amalga oshirishdan oldin barcha ijobiy va salbiy tomonlarini mustaqil ravishda o'lchashlari mumkin. Bunday vaziyatlarda, aksariyat hollarda, o'spirin ijobiy natija beradigan motivni kuchaytirishga muvaffaq bo'ladi. O'smirlik davrining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, hissiy jihatdan dalillarni topish istagi ko'proq jozibali xatti-harakatlar, zarur, talab qilinganidan ko'ra aniqroq namoyon bo'ladi. Ko'zgu shaxs xatti-harakatlarning natijasini va o'spirin tanlagan harakatlarning oqibatlarini oldindan bilish qobiliyatini rivojlantiradi. O'smirlik davrida hissiy soha kattalarga qaraganda eng aniq bo'lganligi sababli, uning salbiy tomoni bor va ba'zi holatlarda o'spirin o'z his-tuyg'ulariga dosh berolmasligi mumkin. Reflektiv kompetentsiya ularning his-tuyg'ulari va niyatlarini tartibga soluvchi rol o'ynaydi va agar tuyg'u zaiflashadi, keyin o'ziga qoldirilgan o'spirin keyingi harakatlarning borishini aniqlaydi. O'tish davridagi barcha qiyinchiliklarga duch kelish yoshi, o'spirin boshqa birovning ta'siriga qaraganda ko'proq tushishi mumkin allaqachon barqaror psixikaga ega bo'lgan shaxsdur.

Kattalar o'zboshimchalik bilan xatti-harakatlar va yuqori darajadagi barqaror fikrlashi, muvozanat qobiliyati rivojlanganda refleksiv kompetentsiya va his-tuyg'ularingizni boshqarish mumkinligi yoritiladi. Albatta, barcha o'spirinlar mustaqil ravishda bunday lahzalarni hissiy zarbalarsiz va ta'limga asosiy faoliyat sifatida to'g'ri munosabatda bo'lishlari mumkin emas ushbu davr muhim rol o'ynaydi. Ularning imkoniyatlarini aniqlash va ta'limdagi afzalliklar, aks ettirish bilan birga, o'spirin o'ziga xosligini oladi va natijada jamiyatda o'z o'rnini egallaydi [1]. O'smirlik davrida aks ettirish jarayonini o'rganish bo'yicha kuzatuvlar, ta'lim jarayonida individual yondashuvni amalga oshirishda ota-onalar va o'qituvchilar uchun yangi yo'llarni tashkil etish kerak. O'smirlik davrida burch, mas'uliyat hissi kabi axloqiy tuyg'ular etarlicha erta shakllanadi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Xulosa tarzida shuni aytish mumkinki o'smirlik davrida yuzaga keladigan refleksiv xarakatlarni rivojlantirish uchun birinchi navbatda ko'plab omillar ko'rsatganidek, axloqiy rivojlanish o'smirning qat'iyligi mumkin va ixtiyoriy xatti-harakatlarni osonlashtiradi, va uni to'liq ta'minlaydi. Ba'zi hollarda ularning mavjudligi o'zi bilan ziddiyatga olib keladi. Bu o'spirin refleksiv kompetentsiyani etarli darajada rivojlantirmagan hollarda sodir bo'ladi. Bunday tajribalar o'z-o'zidan norozilikka, o'z-o'zini hurmat qilishning pasayishiga olib keladi. Odatda o'smirlik davrida o'z-o'zini hurmat qilishning o'zgarishi bevosita ta'sir qiladi o'smirning xatti-harakati tengdoshlar va kattalar bilan ziddiyatli vaziyatlarni keltirib chiqarishi mumkin, etarli darajada refleksli kompetentsiya bilan, bu daqiqalar yanada aniqroq boshdan kechiriladi, chunki o'z-o'zini nazorat qilish boshlanadi [9]. Aks ettirishni rivojlantirish jarayonida iroda kuchini tarbiyalash bitta bo'ladi o'smirning asosiy vazifalaridan. Kuchli irodali fazilatlarini rivojlantirganda, o'spirinlar ko'pincha ba'zi qahramonlik harakatlari bilan ajralib turishni xohlashadi, chunki ularning yoshiga ko'ra, bunday kuch namoyon bo'lishi ular uchun eng ishonchli ko'rinadi. Ammo shaxsning keyingi rivojlanishi bilan o'spirin irodali namoyon bo'ladi sifatlar o'qishda qat'iyatlilikda, ularning harakatlari uchun javobgarlikda, kasbiy yo'nalishni rivojlantirishda va har qanday jamoat

vazifalarini so'zsiz bajarishda namoyon bo'ladi. Shunday qilib, o'smirlik davrida refleksiv kompetentsiyani rivojlantirish yoshning o'ziga xos xususiyatlari va qiyinchiliklari bor. Biz namoyon bo'lish haqida gapirishimiz mumkin ichkariga yo'naltirilgan ong sifatida aks ettirish, o'zi, o'zi bilish jarayoni ehtiyojlar, o'ziga nisbatan ob'ektiv hurmatni rivojlantirish shakilanadi. Xabardorlik o'z imkoniyatlari, shaxs sifatida, o'zi bilan bahslashish ko'pincha jiddiy oqibatlarga olib keladi. Chunki o'smirlik davrida ayniqsa zaif ruhiyat, u bir tomondan jamiyat qoidalariga, ikkinchisi-ichki istaklar va ehtiyojlar bilan yuzaga keladi.

REFERENCES

1. Салпагарова, Ф. И. (2015). Теоретические особенности развития рефлексивной компетентности в подростковом возрасте. Гуманитарные и социальные науки, (4), 184-190.
2. Братусь Б.С. Психологические аспекты нравственного развития личности. - М., 1977. С.21-64.
3. Белинская Е.П. Я-концепция и ценностные ориентации старших подростков в условиях быстрых социальных изменений // Вестник МГУ. Сер. № 14. 1997. 2.
4. Odilboyevich, J. H. (2025). RUHIY SALOMATLIKNI MUSTAHKAMLASHDA PSIXOLOGIK YORDAMNING AHAMIYATI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 78(2), 52-59.
5. Jurayev, X. (2025). O 'smirlarda xarakter aksentuatsiyasining o 'ziga bo 'lgan ishonch rivojlanishiga ta'sirining psixologik xususiyatlari. *МАКТАБГАЧА ВА МАКТАБ ТА'LIMI JURNALI*, 3(12).
6. Olimboyevna, R. M., Abdumutalliyevna, B. S., & Odilboyevich, J. X. (2025). SHAXS XARAKTER AKSENTUATSIYASI VA UNING JINOYATCHILIKKA TA'SIRI. *Advances in Science and Humanities*, 1(03), 18-20.

7. Odilboyevich, J. X. (2024). O'SMIRLIK YOSH DAVRIDA SHAXSDA SUITSID XOLATLARINI PROFILAKTIKA QILISH YO'LARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 47(3), 111-114.
8. Odilboyevich, J. X. (2025). SHAXS XARAKTER AKSENTUATSIYASI VA UNING NAMOYON BO'LIQ TURLARI. *ИКРО журнал*, 15(01), 806-809.
9. Odilboyevich, J. H. (2025). PSIXOLOGIK TRENINGNING MAQSADI VA VAZIFALARI, PSIXOLOGIK TRENINGDA YECHILADIGAN MUAMMOLAR. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 52(1), 107-112.